

İcmal

Metodoloji “Okkama prinsipi” və müasir idman bədən tərbiyəsi terminologiyasının ziddiyətləri

Ramazanov A.X.¹ Karasev A.V.,²

¹Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

²Rusiya Müdafiə Nazirliyinin Hərbi Universiteti

Nəşr tarixi

Qəbul edilib 1 mart 2018

Dərc olunub: 5 iyun 2018

© 2018 ADBTİA. Bütün hüquqlar qorunur.

Açar sözlər: metodika, texnologiya, “Okkama ülgücü” prinsipi.

Fəlsəfədə “ülgüç” sözü inanılmaz, əsassız şərhləri aradan qaldırmağa, rədd etməyə kömək edən analitik vasitədir. Təraş alətinin ülgüç, bıçaq olduğunu nəzərə alaraq bəzi prinsiplərin adlarına bu tipli təriflər əlavə olunur.

Müasir elmi mühitdə populyar olan “Bir zərurət olmadan mahiyyəti çoxaltmaq lazım deyil” («Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem») latın atalar sözünü ilk dəfə olaraq 1852-ci ildə Edinburq Universitetinin məntiq və metafizika professor U. Hamilton özünün “Fəlsəfə və ədəbiyyat üzrə söhbətlər” adlı kitabında “Okkama ülgüçü” adlandırmışdır. Bu prinsipin digər nisbətən qısa və dolğun ifadələri mövcuddur, məsələn: “Həddindən artıq ehtiyac olmadan yeni mahiyyətləri cəlb etmək zəruri deyil”.

İngilis keşişi və filosofu Okkam (1285-1349) özü, yazırdı: “Daha kiçiyin əsasında edilə biləcək bir şey daha çox şeyin əsasında edilməməlidir” və “Müxtəliflik zərurət olmadan qəbul edilməməlidir”[1-2].

“Okkama ülgüçü” prinsipinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, əgər müəyyən bir fenomen iki şəkildə izah edilə bilərsə: məsələn, biri - A, B, C kimi göstəricilərin cəlb edilməsiylə və ya başqa faktorlarla - A, B, C və D və hər iki üsul bir-

birinə bənzəyirsə, onda ilk izahat düzgün qəbul olunur və D faktoru artıq, lazımsız hesab edilir.

Eyni zamanda, nəzərə alınmalıdır ki, “Okkama ülgüçü” prinsipi başqa, daha ətraflı və ya kompleks izahatları qadağan etmir, lakin ən yaxşı olan hipotezlərin tədqiq edilməsi üçün ən uğurlu tövsiyə təklif edir.

Müasir elmdə “Okkama ülgüçü” ümumi bir prinsip olaraq belə başa düşülür ki, hər hansı bir hadisənin məntiqi olaraq bir-birinə zidd olmayan bir neçə tərfi varsa, onlardan ən sadə olanı düzgün hesab olunur. İnformasiya nəzəriyyəsi baxımından həmin prinsipi “ən dəqiq mesaj minimum uzunluğu olan mesaj sayılır” kimi təsvir etmək olar[3].

Biz bədən tərbiyəsi nəzəriyyəsi və təcrübəsində “texnologiya” termininin istifadəsinin vacibliyini Okkama prinsipini tətbiq etməklə əsaslandırmağa çalışdıq. Ötən əsrin 70-ci illərində bəzi xarici müəlliflər həmin termindən istifadə edirdilər. Lakin həmin dövrdə bu təcrübə geniş yayılmadı. Yalnız 90-cı illərin sonunda və 2000-ci illərin əvvəllərində həmin terminlə bağlı söz birləşmələri geniş tətbiq olunmağa başladı. Məsələn, “Sağlamlığı qoruyan texnologiyalar”, “Yüksək nailiyyətlər idmanının müasir innovasiya texnologiyaları” [4-6] və s. Biz bədən tərbiyəsi nəzəriyyəsi və

təcrübəsində “texnologiya” və “metodika” terminlərinin legitimliyini və əsaslı istifadəsinin vacibliyini təsdiq etməyə çalışdıq.

Bir zamanlar “metodologiya” termininin tərfi “... təhsil və tərbiyə vəzifələrini həyata keçirmə yollarını xarakterizə edən vasitə, metod və metodik üsulların məcmusu” kimi verilmişdir [7].

Hərbi qoşunların bədən tərbiyəsi hazırlığı nəzəriyyəsində təlim və məşqlərin müxtəlif üsul və metodlarının, habelə dərslərin müxtəlif formalarının, təlim idarəçisinin hərəkət vəzifələrinin effektiv həlli üçün müəyyən bir məntiqi ardıcılıqla gördüyü təşkilati və idarəetmə fəaliyyəti “metodika” termininin daha ətraflı və geniş təsviri kimi başa düşülür [8].

“Texnologiya” termini nisbətən yenidir. XX əsrin ortalarına qədər “texnologiya” insanın ətraf mühitin dəyişdirilməsinə və manipulyasiyasına yönəlmiş vasitələr və ya fəaliyyətlər kimi başa düşülürdü [9]. Burada qeyd etmək lazımdır ki, əgər “texnologiya” yaşayış mühitinin dəyişdirilməsinə yönəldilmişsə, ondan fərqli olaraq “metodika” isə insanı mükəmməlləşdirmək üçün lazımdır!

Texnologiyanın daha geniş bir anlayışı sənayeyə aiddir və hər hansı bir məhsul istehsalında standart əməliyyatların ardıcıl aparılmasını nəzərdə tutur. Son illərdə “yüksək texnologiyalar” termini də istifadə olunur ki, bu da ən çox elmi sənaye sahələrinə əsaslanan və elmi-texnoloji inqilabın mühüm hissələrindən biri olan ən qabaqcıl və mütərəqqi texnologiyalar deməkdir (high technology və ya high-tech). L.P. Matveyev “texnologiya” terminindən istifadə edilməsi sualına “texnologiya” texnika üçün, pedaqogika üçün isə “metodika” olduğunu deyirdi. Buna baxmayaraq, “texnologiya” termini bədən tərbiyəsi nəzəriyyəsi və metodikası konsepsiyası sistemə daxil edilmişdir. Beləliklə, “idmanda

texnologiya” anlayışı izahlı lüğətdə “müxtəlif tədris və təlim metodikalarının inkişaf etdirilməsinə yönəldilmiş bir sıra proseslər, qaydalar və bacarıqlar toplusu kimi göstərilir [10, 405]. Amma, bu tərifdə “proseslər, qaydalar və bacarıqlar” cəm halında deyil, metod, vasitə, metodik üsullarla və s. ilə müəyyənləşdirildiyi üçün fiziki təlimin “texnologiyasının” mahiyyətini anlamaqda əsaslı məntiqi ziddiyyətlər mövcuddur. Məsələn, formalaşdırılmış “bacarıq” metodika tətbiqinin nəticəsidir və vücuddakı mövcud “adaptiv” proseslər metodik prinsiplərə, nümunələrə və qaydalara uyğun fiziki təlim vasitəsi və metodları ilə tənzimlənir.

Sözsüz ki, yüksək ixtisaslı idmançıların hazırlanmasında ümumi təlim proqramının tərkib hissəsi olan və təlim metodikasının ayrı bir tərkib hissəsi kimi göstərilən ciddi tənzimlənən xüsusi təlim proqramlarından istifadə olunur. Bu yanaşma görkəmli rus alimlərinin əsərlərində də öz əksini tapıb [11-17].

Buna görə də yuxarıda verilən “texnologiya” termininin tətbiq edilməsi əsassızdır, lazımsızdır və müəyyən bir qarışıqlıq yaradır. Bu səbəbdən, təqdim edilən şərhə bu terminin istifadəsi məntiqli deyil. Bunu nəzərə alaraq, təlim metodikası çərçivəsində “idman-metodik texnologiyalar” terminindən istifadə etməyi təklif edirik. Bu, vasitələr, metodlar, metodik üsullar, şərtlər və vaxt tərkibi ilə sət tənzimlənən bədən tərbiyəsi hazırlığı metodikasının ayrı-ayrı müstəqil hissələridir.

Aydın ki, idmançıların təlim metodikasının təkmilləşdirilməsinin əsas sahələrini yuxarıda göstərilən anlayışlarda sadalanan bütün komponentlərin təkmilləşdirilməsi tendensiyalarına əsaslanaraq müəyyən etmək olar və bu komponentlər yuxarıda göstərilən şərtlərə cavab verdikdə idman-metodoloji

texnologiyaları adlandırılı bilər, lakin, “metodika” terminini əvəz edə bilməz.

Beləliklə, Okkama prinsipinə əsaslanaraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, “metodika” termini əvəzinə “texnologiya” termininin istifadəsi mənasızdır, çünki “metodika” termini həm idmanın, həm də xidməti-tətbiqi bədən tərbiyəsinin bütün fiziki təlim sahələrini əhatə edir. Ümumi metodologiyanın tərkib hissələrinin daha ətraflı təsviri üçün “idman-metodik texnologiyalar” terminindən istifadə etməyi təklif edirik.

Ədəbiyyatlar:

1. Смирнов Г. А. Оккам, Уильям // Новая философская энциклопедия / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В.С.Стёпин, заместители предс.: А.А.Гусейнов, Г.Ю.Семигин, уч. секр. А.П.Огурцов. - 2-е изд., испр. и допол. - М.: Мысль, 2010.
2. Кэррол Р. Т. «Бритва Оккама» // Энциклопедия заблуждений: собрание невероятных фактов, удивительных открытий и опасных поверий. - М.: «Диалектика», 2005. - С. 78-82.
3. «Бритва Оккама» // Википедия. Свободная энциклопедия.
4. Бальсевич В.К. Конверсия высоких технологий спортивной подготовки как актуальное направление совершенствования физического воспитания и спорта для всех // Теор. практ. физ. культ., 1993. - № 4. - С. 21 - 23.
5. Бальсевич В.К. Перспективы развития общей теории и технологий спортивной подготовки и физического воспитания (методологический аспект) // Теор. и практ. физ. культ., 1999,-№4.-С. 21-26, 39-40.
6. Бондарь Е.А. Роль здоровьесберегающих технологий в работе

со студентами вузов / Е.А. Бондарь, Е.А. Бондарь // Научный журнал «Дискурс», 2017. - № 1 (3). - С. 149-154.

7. Теория и методика физического воспитания: Учебник для ин-тов физ. культуры / Под общей ред. Л.П.Матвеева и А.Д.Новикова, - Изд. 2-е, испр. и доп., в 2-х т. - Т. 1. - М.. Физкультура и спорт, 1976.

8. Теория и организация физической подготовки войск: Учебник для курсантов и слушателей института. - Изд. 5-е, перераб. и дополн. / Под ред. Л.А.Вейднер-Дубровина, В.В.Миронова, В.А.Шейченко. - С.-Пб.: ВДКИФК, 1992. - 340 с.

9. History of technology // Encyclopedia Britannica Encyclopedia Britannica online Encyclopedia Britannica Inc., 2016. — Web. 08 янв. 2016.

10. Терминология спорта. Толковый словарь спортивных терминов. Около 9500 терминов / Сост. Ф.П.Суслов, Д.А.Тышлер. - СпортАкадемПресс, 2001. - 480 с.

11. Зациорский В.М. Физические качества спортсмена (Основы теории и методики воспитания) / В.М.Зациорский. - М.: Физкультура и спорт, 1970; 2009. - 200 с.

12. Озолин Н.Г. Современная система спортивной тренировки / Н.Г.Озолин. - М.: Физкультура и спорт, 1970. - 477 с.

13. Озолин Н.Е. Настольная книга тренера: Наука побеждать / Н.Г.Озолин. - М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2002. - 864 с.

14. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В.Н.Платонов. - Киев: Олимпийская литература, 2004. - 820 с.

15. Колесов А.И. Проблемы подготовки спортсменов высшей квалификации в видах спорта с циклической структурой движений: Анализ, гипотезы, проекты, решения /

А.И.Колесов, Н.А.Ленц, Е.А.Разумовский, А.В.Карасев и др. - М.: Олимпийский комитет России, «Физкультура и спорт», 2003. - 80 с.

16. Разумовский Е.А. Совершенствование специальной подготовленности спортсменов высшей квалификации (на материалах легкой атлетики): Дис. ... докт. пед. наук (в форме доклада). - М., 1993. - 79 с.

17. Разумовский Е.А. Проблемы подготовки спортсменов высшей квалификации к участию в олимпийских играх / Е.А.Разумовский, А.В.Карасев, А.Н.Гацунаев // Здоровый образ жизни и физическое воспитание студентов и слушателей вузов: материалы XIII Международной очно-заочной научно-практической конференции, 2 апреля 2015 года, г. Москва. - в 2-х частях: часть 1 / Под ред. А.В. Карасева, Е.А. Разумовского, А.А. Сафонова, В.А. Собины. - М.: ИНЭП, 2015. - С. 187-191.